

Спеціалізованій вченій раді Д 41.086.03
Національного університету «Одеська юридична академія

65009, м. Одеса, вул.Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

офіційного опонента Галянтича Миколи Костянтиновича на дисертаційну роботу *Булеци Сібілли Богданівни* на тему «Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних-наук за спеціальністю 12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дисертаційної роботи

Відповідно до вимог Конституції України утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, що повною мірою стосується й прав людини на життя загалом та їхнього конституційного права на здоров'я зокрема (статті 3, 27, 49 Конституції). Тобто, Конституція як базис розвитку національного законодавства, зумовлює його спрямування на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування та функціонування в Україні ефективного правового механізму відновлення здоров'я громадян, що є однією з найбільш серйозних соціальних, економічних та правових проблем сьогодення. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм шляхом створення умов для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, яке є однією з головних умов життєдіяльності кожної людини, як природного права.

Відносини у сфері медицини є важливою ланкою у системі суспільних відносин, оскільки кожен член суспільства є потенційним їх учасником. При зверненні до медичного закладу кожна людина розраховує

на кваліфікований та якісний рівень медичних послуг у лікувальних закладах усіх форм власності. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Донедавна система охорони здоров'я в Україні відповідала бюджетній моделі охорони здоров'я, для якої пріоритетними були владні способи регулювання переважного числа правовідносин, пов'язаних з організацією й наданням медичної допомоги населенню. Реалії бюджетного фінансування нині такі, що його обсяг частково забезпечує від фактичної потреби системи охорони здоров'я; фінансується здебільшого лише плата за роботу, комунальні платежі, придбання ліків та предметів медичного призначення за мінімальним переліком.

На цьому тлі механізм вирішення проблеми гарантування якісної й ефективної медичної допомоги має повною мірою відповідати потребам сьогодення і задовольняти інтереси як громадян, так і суб'єктів надання медичної допомоги. В цих умовах впровадження багатоукладності форм власності у сфері охорони здоров'я, лібералізація умов для розвитку приватного сектора мають визнаватися одним з основних пріоритетних напрямків реформування охорони здоров'я.

В цілому позитивним моментом є те, що законодавство України, що регулює особисті немайнові відносини в сфері надання медичної допомоги, відповідає загальній європейській меті забезпечення прав людини в медичній сфері. Втім є окремі проблеми у забезпеченні реалізації особистих немайнових прав особи у правовідносинах з надання медичної допомоги відповідно до сучасних європейських стандартів. Зокрема, часто права суб'єктів, що заявлені у нормах-принципах Конституції України та ЦК України, залишаються деклараціями, які не забезпечені реальними нормами та інститутами правореалізації. Україна належить до числа країн, в яких відсутній законний статус попередніх директив пацієнта, юридично не визнається завчасна відмова пацієнта, призначення довіреної особи з охорони здоров'я пацієнта. Окремий блок проблем цивільно-правового регулювання

права на вибір методів лікування утворюють питання визначення компетентності пацієнта та процедур отримання згоди на лікування стосовно осіб, що є недієздатними чи обмежено дієздатними. Компетентність/некомпетентність пацієнта щодо вибору методів лікування становить специфічну проблему цивільно-правового регулювання правовідносин з приводу медичного втручання, розв'язання якої передбачає створення спеціальних цивільно-правових механізмів прийняття повноцінного рішення, що не суперечить волевиявленню пацієнта. До окремих питань загальної проблеми визначення дієздатності пацієнта, які потребують розроблення цивільно-правових засад, належать: право на медичну допомогу та дієздатність підлітків; цивільно-правова охорона прав осіб, які згідно із законодавством є нездатними приймати особисті медичні рішення. Саме на такому фоні майнові та особисті немайнові відносини та права в сфері надання медичної допомоги набувають особливої актуальності, то ж потребують дослідження на рівні як приватноправових засад, які включають доктринальні аспекти, так й на рівні конкретизації цивільно-правових засобів впливу, до яких належать норми, механізми, інститути, що забезпечують дієвість вихідних принципів та надають суб'єктам права реальні інструменти їх здійснення.

Становлення правовідносин, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності, надання медичних послуг на цивільно-правових засадах вимагає уважного вивчення теоретичних та практичних засад здійснення такої діяльності, а також вдосконалення окремих норм цивільного законодавства. Дисертаційне дослідження Булеци Сібілли Богданівни на тему: «Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми» присвячене актуальній, як з практичної, так і теоретичної точки зору темі, оскільки застосування цивільно-правових норм, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності комплексно не досліджувалися. До того ж, категорія «послуга» є новою для вітчизняної правової доктрини, а правовідносини, об'єктами яких

виступають медичні послуги, взагалі малодосліджені. Чинний Цивільний кодекс України також визначає особливості правової відповідальності суб'єктів, які займаються наданням медичних послуг. Медичним послугам, на відміну від інших послуг, не рідко притаманні не тільки економічні, а ще й фізичні ризики - у вигляді заподіяння шкоди одному з найвищих, абсолютних благ людини - життю та здоров'ю.

З набуттям чинності нового Цивільного кодексу України 2003 року постало багато проблемних питань, а саме: визначення змісту та особливостей правовідношення з надання медичних послуг, відповідальності окремих ризикових видів медичних послуг як джерела підвищеної небезпеки, забезпечення прав пацієнта на різних етапах медичного втручання, а також, проблема застосування цивільно-правової відповідальності за заподіяння шкоди здоров'ю та життю пацієнтів при наданні медичних послуг. Особливості цивільно-правової відповідальності за такі правопорушення потребують окремого наукового дослідження.

Дисертантка поставила перед собою складне завдання - комплексно дослідити фундаментальні теоретичні та практичні проблеми цивільних правовідносин у сфері здійснення медичної діяльності, формулюванні пропозицій щодо удосконалення цивільного законодавства України. Слід зазначити, що в правовій літературі даній проблематиці присвячено незначна кількість публікацій. Звертаємо увагу на те, що дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110Ш00671). Отже, дисертаційне дослідження С.Б. Булеци безумовно викликає науковий інтерес і беззаперечно свідчить про теоретичне та практико-прикладне значення цієї роботи, її актуальність та своєчасність для розвитку правової науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення із змістом дисертаційного дослідження та авторефератом дисертації С.Б. Булеци дає можливість оцінити наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дослідженні, їх новизну, ступінь їх обґрунтованості та достовірності, повноту їх викладення в опублікованих працях. Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій обумовлюється вірно обраною методологією, ретельним аналізом наукової літератури з досліджуваної проблеми, законодавства України та практики його застосування, що в цілому характеризує наукову добросовісність дисертанта.

Сформульовані в дисертації положення і пропозиції мають теоретико-прикладне значення для подальшого вдосконалення концептуальних засад виникнення, здійснення та припинення цивільно-правих відносин у сфері здійснення медичної діяльності на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Джерельну базу дослідження можна вважати достатньою для досягнення поставленої мети, оскільки дисертантка використала значну кількість монографічної літератури, праць вчених та представників цивільно-правової науки, періодичних видань, а також рішень конституційного суду (всього 631 джерел). Основні теоретичні та практичні висновки, положення і пропозиції дисертаційного дослідження викладені в 2 одноособових монографіях, у трьох колективних монографіях, 46 наукових статтях, а також у 47 тезах доповідей на наукових конференціях, засіданнях круглих столів.

Все це дало змогу зробити ґрунтовні висновки та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення цивільного законодавства. Кількість висновків до роботи (С. 87-92, 182-187, 247-250, 361-364, 365-374 Дисертації), які дисертанткою винесені до кожного розділу, говорить про значний теоретичний та практичний здобуток автора. Логічний та послідовний план роботи, що передбачає спочатку розкриття сутності онтології цивільних правовідносин у сфері здійснення медичної діяльності і

законодавства, далі висвітлення елементів цивільних правовідносин, в наступних - розкриття регулятивних та охоронних цивільних правовідносин, а також з'ясування особливостей цивільно-правової відповідальності при здійсненні медичної діяльності, засвідчує ґрунтовність дослідження.

Окрім того, висновки викладені у дисертаційному дослідженні С.Б. Булеци щодо вдосконалення національного законодавства у сфері здійснення медичної діяльності отримали схвальну оцінку в Інституті законодавства Верховної Ради України. Крім того, матеріали дослідження використовувалися авторкою при викладанні дисципліни «Цивільне право», спеціальних курсів «Особисті немайнові права фізичної особи», «Теоретичні проблеми цивільного права», «Медичне право», підготовці навчальних підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін. Відповідні листи та акти впровадженні містяться у дисертаційній роботі.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що робота містить висунуті дисертанткою науково обґрунтовані теоретичні результати, наукові положення, що свідчать про особистий внесок Булеци С.Б. у правову науку. Можна констатувати, що дисертаційне дослідження Булеци С.Б., як результат наукового аналізу і власних міркувань автора, є новим поглядом на зазначені проблеми. Цей напрямок дослідження особливо важливий в сучасних умовах становлення та розвитку цивільного законодавства на правових засадах визначених ЦК України.

Наукова новизна розглянутого дисертаційного дослідження полягає у тому, що робота є одним із перших в цивілістичній науці, після вступу в дію Цивільного кодексу України, комплексним дослідженням теоретичних і практичних проблем у цивільних правовідносинах, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності, зокрема, особливостей: правової природи, змісту, суб'єктів, об'єкта та мети цих правовідносин, а саме головне, мов настання та меж цивільно-правової відповідальності за заподіяння шкоди здоров'ю споживачів платних медичних послуг.

На підставі аналізу існуючого правового механізму регулювання діяльності з надання медичних послуг дисертанткою зроблено висновок, що застосування норм цивільного права є найбільш адекватним не тільки для регламентації відносин між особами, що надають медичні послуги, та їх пацієнтами чи встановлення порядку надання медичних послуг, а ще й для забезпечення реалізації та захисту немайнових і майнових прав людей. Тому автор справедливо визначає, що відносини у сфері здійснення медичної діяльності належить до сфери регулювання цивільного права.

Заслуговує на увагу, з практичної точки зору і обґрунтованим теоретично, є висновок про необхідність доповнення чинного законодавства положенням про застосування у разі не призначення пацієнтом свого законного представника, який має право надавати згоду на медичне втручання, певної послідовності його представників, з кола осіб, які перебувають з пацієнтом у родинному зв'язку. Вказане свідчить про особливий аспект дослідження та його практичну спрямованість на удосконалення договірного регулювання відносин надання медичної послуги (допомоги), визначення цивільно-правової відповідальності за заподіяння шкоди здоров'ю при неналежному наданні медичних послуг.

Так, дисертантка достатньо ґрунтовно розкрила питання щодо загальної характеристики підстав виникнення, зміни та припинення правовідносин у сфері здійснення медичної діяльності, застосування цивільно-правової відповідальності за заподіяння шкоди здоров'ю при наданні медичних послуг, на високому теоретично-правовому рівні, виявила знання як чинного законодавства України, так і законодавства інших країн, довела вміння критично аналізувати теоретико-правову думку з виходом на власні позитивні результати. Вдало використовуючи порівняльно-правовий аналіз, правові позиції вчених з питань, що входять до проблематики дисертаційного дослідження, дисертантка послідовно відстоює свою позицію. Проведене дослідження дозволило здійснити широкий аналіз наукових знань з окресленої проблеми, сформулювати та обґрунтувати ряд

суттєво нових положень та рекомендацій, що можуть вплинути на розвиток теорії цивільного права та удосконалення практики реалізації правових норм.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій визначаються тим, що вони характеризуються належним рівнем обґрунтованості із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ, зокрема системно-структурного, порівняльно-правового, формально-юридичного, формально-логічного та ін.

Для досягнення поставлених автором завдань цілком логічна структура дисертації, яка містить чотири розділи: «Загальна характеристика цивільних правовідносин у сфері здійснення медичної діяльності», «Елементи цивільних правовідносин у сфері здійснення медичної діяльності», «Регулятивні цивільні правовідносини у сфері здійснення медичної діяльності», «Охоронні цивільні правовідносини у сфері здійснення медичної діяльності» із відповідними 13 підрозділами, що розкривають суть, визначену назвою дисертаційної роботи.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави вважати, що її авторка в цілому виконала поставлені і обумовлені вибором даної теми дисертації завдання, виявила належний рівень знань широкого масиву законодавства, його тлумачення, здійснила його глибокий і всебічний аналіз, виявила низку дискусійних проблем, що підлягають вирішенню і запропонувала шляхи їх вирішення (С. 87-92, 182-187, 247-250, 361-364, 365-374 Дисертації). Дисертаційне дослідження містить конкретні наукові пропозиції, які мають науково-теоретичне значення та практичну спрямованість. Такими, зокрема, є висновки авторки:

Дисертантка обґрунтувала положення про те, що правовідносини з надання медичних послуг є за своєю сутністю цивільно-правовими, мають певну специфіку: у них конституційний характер; направлені на особливий об'єкт - організм людини; їх мета - покращити чи підтримати здоров'я людини; вони соціально значущі, публічні, високо професійні та технологічні, в зв'язку з чим вимагають особливого уваги з боку держави та

суспільства (С. 9, 87, 365 Дисертації) та розмежувала цивільні правовідносини у сфері здійснення медичної діяльності з суміжними правовідносинами (С. 51-75 Дисертації).

Цілком доречно виглядає позиція, що сучасна доктрина якісної медичної допомоги (послуги) повинна включати в себе, необхідність оцінити, наскільки правомірним було медичне втручання: чи отримано добровільну згоду пацієнта щодо обсягу медичних маніпуляцій, які було проведено, власне якість медичної послуги, що надавалася конкретному пацієнту, з точки зору дотримання стандартів діагностики та лікування, наявності сприятливого лікувального ефекту. Такий підхід узгоджується з медичним принципом лікування «всієї людини», коли враховуються довгострокові наслідки лікування.

Право на медичну допомогу та автономію вибору суб'єктів правовідносин з надання медичної допомоги набули в Україні статусу фундаментальних прав людини та законодавчого закріплення. Одним з найближчих позитивних наслідків цієї роботи має бути формування системи правового регулювання медичної сфери, зокрема, проголошення загального права на медичну допомогу та складання каталогу прав людини як суб'єкта медичного втручання.

Досліджуючи співвідношення договірної та деліктної відповідальності авторка приходить до правильного висновку, що незважаючи на те, що цивільним правом України відповідальність медичних закладів або осіб, що надають платні і безплатні медичні послуги, за заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта має переважно деліктний характер, Оскільки безвинна відповідальність виконавця медичної послуги при неналежному її наданні можлива, але має бути чітко визначена в законі у зв'язку з неможливістю точно спрогнозувати наслідки лікування то пропонується впровадження механізму страхування (як обов'язкового, так і добровільного) професійної відповідальності виконавця медичної послуги (С. 13, 57, 121, 154, 189, 214, 232, 251-347, 371 Дисертації). При розмежуванні

деліктної та договірної відповідальності у медичній сфері основна увага повинна приділятися встановленню юридичного факту заподіяння шкоди абсолютно захищеному благу особистості - здоров'ю. Тому, автор зробив вірний висновок, що при наявності такої шкоди, навіть умови укладеного з пацієнтом договору не можуть зменшувати відповідальність.

У дисертації сформульовано досить вдалі та науково виважені авторські визначення понять «медична допомога», «медична діяльність» «медична послуга», якими здобувач пропонує доповнити чинне та перспективно нове законодавство, зокрема ЦК України, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», а також проект Закону «Про захист прав пацієнтів». Визначення спеціального термінологічного апарату, які характеризують медичну сферу, в чинних нормативних актах та у практиці застосування фактично не упорядковані та не розмежовані. На практиці трапляються різні логічні помилки, зокрема, дублювання, підміна понять, неповне визначення, що передбачає необхідність упорядкувати вживання спеціального категоріального апарату.

У цьому контексті автор визначає, що дефініції понять «медична послуга» та «медична допомога» не співпадають. Існують декілька критеріїв, за якими можна відокремити медичну допомогу від медичної послуги, головні з них: мета (корисний результат). У межах медичної послуги може надаватися як лікувальна допомога, так і додаткова послуга естетичного характеру. Авторка пропонує включити ці два поняття в термін «медиколатрія», як діяльність уповноваженого суб'єкта у сфері медицини, яка регламентована відповідними нормативно-правовими актами і спрямована на усунення загрози життю та здоров'ю, підтримання (збереження), відновлення чи покращення здоров'я фізичної особи (С. 132-133, 136-185, 198, 368 тощо Дисертації) то потребує обґрунтування ввести до ЦК України змішаний тип договору медиколатрії, тобто сторони можуть укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів, передбачених законом або іншими правовими актами (С. 248 Дисертації).

Слід погодитись з дисертанткою в тому, що згода пацієнта є однією з важливих умов надання медичної діяльності, а також однією з підстав виникнення цивільних правовідносин між ним та медичним закладом, лікарем, що дає підстави вважати сам факт отримання такої згоди від пацієнта не тільки як умову надання медичної допомоги, а й як підставу виникнення правовідносин цивільно-правового характеру (С. 54, 241 Дисертації). При цьому, як зазначає автор, погоджуючись на лікування, пацієнт надає право медичному закладу, на проникнення в його благо (тілесну недоторканність) з метою відновлення або підтримки здоров'я, працездатності. Згода хворого надає медичним діям належний, правовий характер. Згода повинна бути виражена пацієнтом, здатною правильно оцінювати свою поведінку, тобто здатною виразити свою волю. Вимога належних медичних дій включає згоду батьків, опікунів і піклувальників, коли пацієнт через недосягнення віку або психічне захворювання, не в змозі правильно оцінити свої дії, тобто не здатний до виявлення своєї волі. Пропозиції здобувачки щодо законодавчого закріплення обов'язкової письмової форми такої згоди (С. 220, 234-235 Дисертації), щодо розгляду згоди як акцепту пацієнтом у разі, якщо відповідно до закону недотримання письмової форми договору тягне за собою його недійсність. На практиці не завжди полягає договір надання медичних послуг у письмовій формі, часто в усній формі. У таких випадках підтвердженням того, що договір надання медичних послуг укладений, може бути чек, результати аналізів, обстеження, свідчення свідків (С. 234-235, 249 Дисертації). В той же час відмову від лікування пропонується фіксувати в письмовій формі та засвідчувати свідками, що є новаторським підходом (С. 310, 373 Дисертації). Щодо поняття «медична послуга», то воно вживається автором в тому однозначному сенсі, який наведений у ЦК України для послуг, тобто як договірне зобов'язання, що регулюється нормами гл. 63 ЦК України.

Дисертантка належну увагу приділяє положенню, згідно з яким малолітнім, неповнолітнім та недієздатним фізичним особам медична

допомога надається навіть у випадку відсутності згоди на медичне втручання (С. 99, 139, 241, 299, 309 Дисертації). В роботі, згода пацієнта розглядається як умова конкретного медичного втручання, та встановлення заборони без письмової згоди законних представників вчиняти маніпуляції стосовно неповнолітнього, з пропозицією внесення змін в ст. 32 ЦК України щодо відсутності письмової згоди законних представників при звертанні за отриманням медичної послуги є підставою для відмови у наданні медичної послуги (С. 16, 54, 81-82, 100, 370, 372 Дисертації).

Слід відзначити, що в представленій дисертаційній роботі авторка аргументовано доводить, що відшкодування моральної шкоди повинне вирішуватися так само, як це питання вирішується щодо відшкодування майнової шкоди, тобто незалежно від вини заподіювача шкоди (підрозділ 4.3 Дисертації).

Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження, наукову новизну, обґрунтованість та достовірність, високий теоретичний рівень і практичну значущість отриманих результатів для удосконалення цивільно-правового регулювання у сфері здійснення медичної діяльності, разом з тим, необхідно відзначити, що окремі положення дисертаційної роботи Булеци С.Б. носять дискусійний характер або розглядаються поверхово, чи є спірними, або потребують додаткового обґрунтування та аргументації.

1. Авторка цілком правомірно відзначає, що концепція цивільних правовідносин, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності, у сучасній правовій доктрині лише формується. Для її формування необхідними є теоретичні розробки поняття, ознак та особливостей зазначених правовідносин, їх видів та структури, підстав виникнення, зміни та припинення, особливостей застосування цивільної відповідальності \ цій сфері, але відсутні конкретні пропозиції щодо внесення змін до низки законодавчих актів України, хоча в дисертаційній роботі вони існують, зокрема на сторінках 310, 345, 348, 397, 398 Дисертації тощо. Практична

реалізація подібних пропозицій є неможливою без проведення реформи системи охорони здоров'я та внесення суттєвих змін до законодавства.

2. Авторка цілком правомірно визначає підстави припинення цивільних правовідносин у сфері здійснення медичної діяльності (С. 10, 76-79 Дисертації). В той же час важливе значення мають правоприпиняючі юридичні факти, які можна поділити на оформлені і неоформлені. Ще однією підставою для класифікації правоприпиняючих юридичних фактів є об'єктивно необхідна їх кількість для викликання наслідку у вигляді гіравоприпинення. Для настання юридичних наслідків може бути достатньою наявність і одного юридичного факту. Однак у реальній дійсності частіше йдеться про комплекс фактів, серед яких розрізняють: групу юридичних фактів - кілька фактичних обставин, кожна з яких викликає чи може викликати наслідок, і юридичний (фактичний) склад - систему юридичних фактів, пов'язаних між собою так, що юридичні наслідки настають лише за наявності всіх елементів цього складу. Як правило в новизні необхідно було б виділити групу правоприпиняючих юридичних фактів.

3. В представленій Дисертації авторкою наголос зроблено на юридичний характер взаємодії суб'єктів, що мають права та обов'язки визначені у законодавстві. Зважаючи на тему дисертації недостатньо приділення уваги розгляду класифікації уповноважених суб'єктів, що впливає на їх правове становище (зкладам охорони здоров'я завданням яких є задоволення потреб населення в галузі охорони здоров'я шляхом надання медико-санітарної допомоги, яка включає широкий спектр профілактичних і лікувальних заходів або медичних послуг, а також виконання інших функцій медичними працівниками). Класифікацію обов'язків сторін договорів про надання послуг можуть бути обов'язки щодо: здійснення певних дій; консультування; прямо передбачені законом; обов'язки, визначені шляхом погодження умов договору; обов'язки, визначені шляхом вказівки на кореспондуючі їм права контрагента. На стор. 60-63, 91 Дисертації необхідне розмежування повноважень лікаря, лікувального

закладу щодо надання медичної допомоги, зокрема за якість наданої послуги. Вважаю, що якість медичних послуг не можуть бути обумовлена розміром сплаченої пацієнтом грошової суми. У питанні якості медичних послуг: якість надання послуг можна пов'язувати з фактом досягнення або недосягнення певного результату. В одних випадках визначатиметься через досягнення або недосягнення передбачуваного результату, а в інших - необхідно піддавати оцінці тільки поведінку виконавця (залежно від конкретних обставин виконання певного зобов'язання). Так само щодо можливості визначення ціни (С. 231, 236, 237 Дисертації) за договорами про надання медичних послуг Ціна в таких договорах може визначатися шляхом встановлення «приблизної ціни», «твердої ціни» чи «умовної винагороди», «змішаного» підходу, за яким можуть застосовуватись вищенаведені способи визначення ціни у будь-яких їх комбінаціях.

4. Спірною удається позиція автора, висловлена на С. 361 Дисертації, за якою пропонується під поняттям «лікарська помилка» - погіршення стану хворого або його смерть, спричинені призначенням неправильно, не за стандартом Міністерства охорони здоров'я України обстеженням, лікуванням та профілактичними заходами, а також відсутність відповідних знань лікаря. Проте лікарська помилка може виявлятися у формі дії або бездіяльності медичних працівників, які мають казуальний характер і, відповідно, не передбачають настання цивільно-правової відповідальності. У випадку надання як платних так і безоплатних медичних послуг, кваліфікація випадку (казусу) дає підстави виключити застосування цивільно-правової відповідальності.

5. На стор. 271, 277, 278-285 Дисертації авторка зазначає, ще для споживача-пацієнта важливе значення як спосіб захисту суб'єктивного права набуває самозахист, (своєчасні висновки та дії на основі повної та добре задокументованої інформації), а також можливість присудження до виконання обов'язку в натурі. Проте самозахист здійснюється, якщо порушення суб'єктивного права уже відбулося і продовжується, самозахист

здійснюється насамперед силами самого постраждалого. не повинен виходити за межі дій, необхідних для припинення порушення. У ЦК України передбачене право особи на самозахист своїх прав від їх порушень і зазіхань, але автор недостатньо обґрунтовує викладену позицію на С. 362 Дисертації, застосування права на самозахист з метою припинення порушення права або ліквідації наслідків порушення. Вважаю, що необхідно деталізувати право пацієнта на самозахист, а також на С. 286 Дисертації такий спосіб захисту як присудження до виконання обов'язку в натурі.

6. Вважаю, що потребує уточнення положення автора про критерії розмежування деліктної та договірної відповідальності у медичній сфері (С. 58 Дисертації), в основі якого є факт заподіяння шкоди абсолютно захищеному благу особистості - здоров'ю. Можливо у контексті компенсації шкоди, завданої здоров'ю або життю громадян необхідно встановлювати інші способи, наприклад встановлення розміру відшкодування для окремого виду ушкоджень за тарифною системою.

З автором можна не погодитись і щодо деяких інших положень дисертації. Однак, викликано це в основному недостатньою урегульованістю питань, що були предметом розгляду досліджуваної теми, складністю самого предмета дослідження.

Зауважимо, що висловлені зауваження носять уточнюючий та дискусійний характер і в цілому не зменшують високу наукову та практичну цінність наукових положень, висновків і пропозицій, винесених автором на захист та сформульованих у загальному висновку до роботи.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях.
Здійснивши системний аналіз одноосібних монографій та наукових публікацій, зауважимо, що сформульовані у дисертації положення, висновки і пропозиції з достатньою повнотою викладені у наукових публікаціях та монографіях. Повнота викладу основних результатів дисертації відповідає встановленим для такого виду робіт вимогам. Кількість та обсяг публікацій, які розкривають основний зміст роботи, засвідчує достатній рівень апробації

отриманих результатів.

Оцінка відповідності змісту автореферату і основних положень дисертації. Системний аналіз дисертаційного дослідження та автореферату Булеци С.Б., свідчить, що зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної роботи та відповідає вимогам законодавства щодо написання та опублікування таких робіт. Наукові результати, висновки та пропозиції, наведені в авторефераті, повністю розкриті та обґрунтовані в дисертації. Крім цього, змістові автореферату притаманна методична і концептуальна цілісність, гармонійність наукового викладу, в цілому позбавленого однобічних чи категоричних висновків. Виконане дослідження є актуальним, має наукову новизну та важливе значення для розвитку правової науки.

Загальний висновок.

Дисертація на тему «Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми», подана на здобуття наукового ступеня доктор юридичних наук, є кваліфікаційною науковою працею, виконана особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який відповідає вимогам, встановленим у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її авторка Булеца Сібілла Богданівна заслуговує на присудження їй наукового сі\иення доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03. - цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, професор,

іаступник директора з наукової роботи

Науково-дослідного інституту приватного права

і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака

Національної академії правових наук України

М.К. Галянтнч

«15» лютого 2016 р.

